

Bränningen

Nr 1 februari 2005
Medlemsblad för Söderhamns Kust- och Skärgårdsförening.

Årsmöte onsdag den 16 mars
kl 19.00
SMS klubblokal

*

Vid förra årsmötet fick styrelsen i uppdrag att undersöka förutsättningarna för att rusta upp Svartsudsrännan. Det har varit ett omfattande arbete att göra denna förstudie, MKB m.m. det mesta utfört av Lennart Andersson. Kom till årsmötet och hör Lennart presentera resultatet.

*

FYRKVÄLL den 9 Maj
se sid 10

STUDIECIRKEL

Är Du intresserad av våra öars namn ?

Prästholmen och Kanonholmen, är det samma ö ?

Stenskär och Lars Jonsholmen ? Det är lätt att räkna upp ett antal öar som har flera namn, och det är inte alltid sjökortets/kartans namn är det som används i dagligt tal.

Läser man gamla handlingar kan man finna en ö som omnämns som Helgön, senare Stora Känningen och då kan det ju vara bra att veta att det är Störjungfrun det handlar om.

I Skärså har man jobbat en del med namn på öar, skär och grynnor likaså på Kalvhararna. Nu är det dags att vi fortsätter med resten av skärgården.

Välkommen till upptaktsträff på Gäddan - Fiskarmuseet – måndagen den 7 mars kl. 18.00 .

Enskärsören eller Orn ?

Fr. vänster: Axel "Knoppen" Söderström, Gustav Jansson, Valdemar Brolin ?, Brolin ?. Allt enligt uppgift från inlämnaren. Någon som vet säkert ?

Lotsen Rönnlund i livsfara.

*Hämtat ur tidningen **Helsingen** (18/6 1881.*

Då lotsen L. Röstlund den 9 dennes på morgonen lemnat barken "Gefion", som han utlotsat, för att begifwa sig af till skonerten "Renen", möttes han omkring 100 famnar i lä om sistnända fartyg af en förfärlig toppsjö, som brusande öfwer båten kastade barlasten i lä och Röstlund baklänges med hufwudet före öfwerbord. Sjömannen P. Pettersson, Röstlunds medhjelpare, wisade wid detta tillfälle en berömlig raskhet och djerfhhet. Lemnande sin post, skyndade han att lösgöra seglen och kastade ut storskotet, som lyckligtwis föll i Röstlunds hand, hwarigenom den i dödens gap liggande mannen undkom grafwen i vågorna. Lyckligt uppkommen i båten, fortsattes seglatsen till "Renen", som Röstlund inlotsade till Ljusne. Först der fick han tillfälle att utbyta de våta kläderna mot torra och efter en dags hwila war han åter klar att fortsätta sin under dessa stormiga dagar högst ansträngande werksamhet.

(Lotsarna var vid den tiden stationerade på Storjungfrun. Gammelstavningen och gamla uttryck har bibehållits. *Olle Berglund*)

Kula i, lilla vind!
 Knuffa på, lilla våg!
 Jag blir varm om min kind,
 Jag blir glad i min håg,
 Då det hviner i tag.

Hör jag vindens konsert,
 Blir jag uppskojad tvärt.
 Jag blir ungdomligt frisk.
 Jag blir riktigt en fisk
 Ut i hufvud och stjert.

Och hur innerligt väl
 Mar ej hela min själ,
 När som vågornas dopp
 Duggar öfver min kropp —
 Och kanten slås opp!

Hvad är landet emot
 Denna böljande fjärd,
 Denna guppande färd
 Uppå vänskaplig fot
 I aborrarnas värld;
 Då det stramar i skot,
 Då det knakar i köl —
 Lite upprymd och knöl?

Ur Sehlstedts sånger och visor våren 1873. Ill. Carl Larsson.

NOTISER

Ur en artikel om sjöräddning i Sjöfartsverkets tidning
Sjörapporten Nr 1/2005:

TEKNIKENS FALLGROPAR.

Teknik som skall innebära ökad trygghet kan också få andra, nästan dråpliga, konsekvenser.

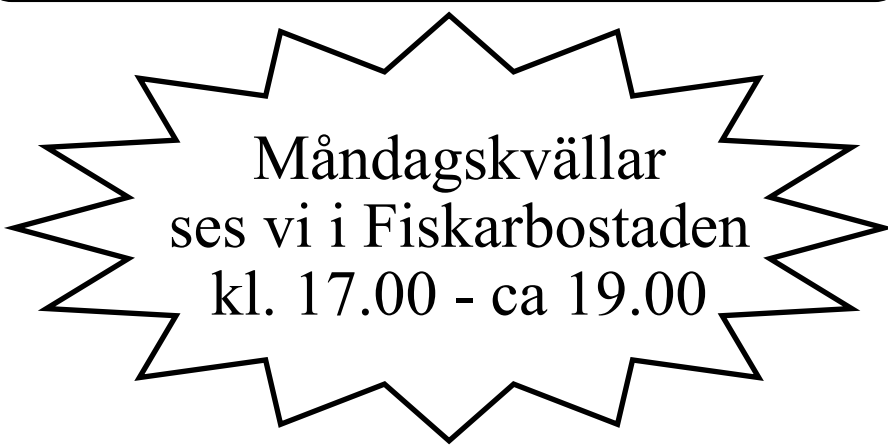
Hon berättar om en man som stod på grund och larmade sjöräddningen och verkade ha en någorlunda god uppfattning om var han var. Han hade också en GPS och uppgav sin position.

-Positionen som räddningsledaren fick var i skogarna nordväst om Arvika. Efter en upprepning av positionen frågade räddningsledaren vilken fart båten gick enligt GPS:n. 6 knop blev svaret och då kunde räddningsledaren dra vissa slutsatser utifrån något som hänt tidigare. GPS:ägaren hade aldrig tagit bort den skyddstejp som fanns på mottagarens display vid leveransen.

Nödutgångar

Esbjörn Hillberg, ordförande i Svenska Fyrsällskapet har rapporterat att visning av fyrar har stött på nya hinder. Numera kan det krävas att det finns nödutgångar innan man kan släppa in folk i en fyr.

-Undrar hur det är med Oscarsborg ?

Måndagskvällar
ses vi i Fiskarbostaden
kl. 17.00 - ca 19.00

Maria för livet

En välgörenhetskonsert i Söderhamns Kyrka

söndag den 10 april kl 18.00

Till förmån för Barncancerfonden

Medverkande:

Linda Styf

Bröderna Bertilsson, Ove Lundström, Barnkör
från Musikskolan samt Ulrika Eleonora kyrkokör
under ledning av Berndt Häggbom.

Entré Kr 80-100:- (frivilligt)
går oavkortat till Barncancerfonden

Ni som sommaren 2004 besökte Skärgårdsträffen på Orn eller Onsdagskvällen i Segelvik hörde Linda Styf sjunga. Hör henne igen i Söderhamns Kyrka när hon beskriver sin och dotterns kamp mot cancer allt inramat av ett rikt och finstämt musikprogram.

Skärgårdsnytt:

*Onsdagskväll på Orn
Söderhamns församling*

tillsammans med

Söderhamns Motorsällskap

och

Söderhamns Kust & Skärgårdsförening

inbjuder till en andaktsstund två onsdagskvällar i juli.

Församlingsbor, sommarboende, båtfolk, turister ja alla
är välkomna till en stunds samvaro.

Se kommande annons i lokalpress
för tider och transporter.

Skärgårdsföreningens damer

serverar kaffe

Alla varmt välkomna.

Hämtat ur skoluppsatser: (Insänt av Stig Hedman)

- ☐ Problemet med att åka skolskjuts resulterade i följande konstaterande: "På bus-sarna får de unga stå, för det är jämt så mycket tanter och paket som ska sitta."
- ☐ Ni kommer väl ihåg Spara och Slösa från skoltidningen Kamratposten? "Sparas spargris ser alltid så glad ut därför att den jämt är full."
- ☐ I väntan på julen: "Strax före jul är alla bokhandlare fulla."
- ☐ Livet kan vara fyllt av vedermödor: "Under flera dagar levde de skeppsbrutna uteslutande på mat och vatten."
- ☐ Statistik kan ge upphov till djupa funderingar: "Statistiken tycks visa att de döda bara blir fler och fler."
- ☐ Andra funderingar: "Anledningen till många skilsmässor är inte sällan själva giftermålet."
- ☐ Det ligger väl ett visst mått av sanning i detta konstaterande: "En lappkåta ser ut ungefär som en majbrasa med en dörr på."
- ☐ Så här kan man väl också uppfatta verkligheten: "Giraffen har mycket långt till huvudet."
- ☐ Likhet mellan fåglar och människor: "Tranorna dansar vid Hornborgarsjön före parningen nästan precis som människor brukar göra."
- ☐ Märkliga ritualer: "Infödingskvinnorna rörde gracilt sina lemmar i takt med trummorna, och männen följde rytmen genom att göra våldsamma rörelser med sina."
- ☐ Sverige och svenskarna: "Sverige är så långt att befolkningen inte är lika i båda ändar."
- ☐ Angående sjöräddning: "Det fina med longitud och latitud är att när någon håller på att drunkna kan han tala om var han befinner sig, och då blir det lättare att hitta honom."
- ☐ Problem i hemmet: "Hemmet är en ovanligt svår miljö, för där visar alla sin baksida."

**Utdrag ur Storjungfruns Hamnbok.
fortsättning åren 1820-1966
Av Yngve Magnusson**

Från att ha varit skriven med den svårlästa tyska stilen under åren 1790- 1818 är anteckningarna i Hamnboken sedan mera lättlästa och därför också lättillgängligare för var man. En del av dessa uppgifter torde dock vara av intresse även för en större allmänhet, varför nedanstående utdrag publiceras.

Dessförinnan torde en intressant detalj som ej så tydligt framgick i föregående artikel behöva ytterligare framhållas.

Vid visitationen 1790 beslöt hamnlaget att kyrkbänkarna även på kvinnosidan i Capellet skulle förses med ryggstöd. 10 år senare var detta genomfört.

År 1820 d. 27/8 besökte kyrkoherde Florén ön och höll gudstjänst i Capellet. Hamnfogdge var då Lars Norberg och antalet hamnbor 58 st. Då före lästes ur Ekmanska postillan av fiskaren Anders Söderman. Det framhölls att:
Capellet blivit målat och försatt i vackert skick och kyrkoherden gav befolkningen en eloge "för deras nitälskan för Herrens hus".

År 1821 d. 27 aug. var en stor dag för hela skärgården. Då utstakades en lotsplats för lotspersonalen på ön. Lantmätaren Björkmansson, Löjtnanten Flumén (för lotsverket) samt borgmästaren Hambreus och fullmäktige å stadens vägnar skötte förrättningen. Lotsarna fingo rättighet till potatisland och täppor samt tomter för sina hus samt fick begagna allmänningen för sina "kor och getkreatur", i likhet med fiskarna.

Samma dag omnämnes vid Hamnlagets sammankomst en svår storm hösten 1819, som var så förödande att skogen blivit "genomskinlig" vilket gjorde ön mindre tjänlig som "utsikt" och sjömärke. I räkenskaperna anslogs från samma tid 2 Riksdaler till Capellet som tack för lycklig resa av Capitain Per Berg från England till Storjungfrun.

Fyrkväll

Kom och hör

Esbjörn Hillberg

**från Svenska Fyrsällskapet,
berätta om bemannade fyrar från
Uppland och uppåt Norrland, m.m.**

måndag den 9 Maj kl 19.00, CFL

Svenska Fyrsällskapets mål är att:

- *Främja och utveckla intresset för och kunskapen om fyrar och fyrplatser samt till dessa relaterade ämnen.*
- *Verka för bevarandet av svenska fyrar och fyrplatser.*
- *I samarbete med historiska och kulturvårdande institutioner och intressenter dokumentera händelser och levnadsöden vid fyrplatser.*
- *Initiera kontakter och samarbeta med svenska och utländska fyrföreningar och organisationer.*

Se mer info om Fyrsällskapet på www.fyr.org

Vi lovar en mycket intressant kväll.

Information från kassör Barbro:

Inbetalningskort för medlemsavgiften bifogas.

Vid årsmötet 2004 beslutades om en liten höjning av medlemsavgiften. Kostnader för utskick av Bränningen, försäkringar, el, vatten/avlopp till Fiskarbostaden, alla kostnader ökar varje år samtidigt som de kommunala bidragen minskar, därför är Din medlemsavgift av stor betydelse, den är vår huvudsakliga inkomstkälla. Föreningen får ibland en gåva eller ett bidrag från någon medlem vilket vi tackar för, styrelsen försöker också i möjligaste mån jaga sponsorer men Din medlemsavgift är den viktigaste intäkten och vi ber Dig betala snarast möjligt. Tack så mycket !

Sponsorer som vi riktar ett extra tack till är:

**Göran Eriksson,
Bröderna Gräver**

**Leif Schelin,
Transport o Røjning**

Från Söderhamns Tidning den 12 okt 1938.

Storjungfruns fyr 100 år. Ön tillhåll för pirater i forna tider. Ett jubileum.

I morgon blir det jämnt 100 år sedan Storjungfruns fyr utanför Söderhamn togs i bruk. Av de gamla tjänstehandlingarna, som förvaras av fyrmästaren, framgår det att fyrbyggnaden uppfördes under åren 1837-1838 – på den östra sidan av norra udden, där grunden består av klappersten -. I den äldsta beskrivningen av fyren, som då var en s.k. sluten stenkolsfyr heter det.

Fyrbåken byggd av gråsten och tegel försedd med en dubbel fordrad dörr på gångjärn med lås och nyckel samt klinka. En uppgångstrappa med 59 steg och en bruten trappa från mellan-valvet till Lanterninen. Trappuppgången upplyst av 8 fönsterluftr vardera 1 ½ aln höga och 8 tum breda med 6 rutor. Askrum försett med jernblecksdörr. Ovanuppi båken en sextonkantig Lanternin av smitt och gjutet järn med tak och vandrande rökhatt av koppar; lanterninen, försedd med 112 st. glastrutor ¼ tum tjocka 17 7/8 tum höga 17 6/8 tum breda har en murad vägg som upptager 1/8 av omkretsen på vilken vägg finnes en dubbel utgångsdörr till altanen; dörrarne äga klinkor samt en kasthake å den yttre. Altanen belagd med kalkstenshällar och försedd med jernledstänger

Kolboden murad av gråsten försedd med tak av bräder och takpapper samt 2:ne dubbelt fordrade dörrar på gångjärn den ena med ring och bom samt böglar, den andra med lås och

nyckel.

Boningshuset uppfört av furutimmer brädfordrat utvändigt försett med förstugekvist 2:ne dubbelt fordrade dörrar på gångjärn med lås och nycklar den ena med klinka och den andra med kasthake. Taket består av bräder och takpapper. Hela huset utvändigt påstruket med tjära och rödfärg samt indelas uti följande rum: Kök försett med av tegel uppmurad spisel med järnspjäll och bakugn med jernblecksdörr, ett hörnskåp, en fast säng och ett bord med gångjärn, 2:ne fönsterluftr på gångjärn med hakar 2 alnar höga, 1 ¾ alnar breda med 4 rutor i varje luft. Rummet n:r 1 försett med Pottkakelugn som har dörrar och spjäll av jernbleck, 2 fönsterluftr av lika beskaffenhet med dem i köket, en fast säng, 2:ne dörrar på gångjärn med lås och nycklar försedda. Rum n:r 2 i lika beskaffenhet som det förra samt med kakelugn av tegel försedd med spjäll, en fast säng. Förstuga med 2:ne kontor samt uppgångstrappa till vinden.

Så såg det ut på Stor Jungfruns fyrplats, då den förste fyrmästaren E. G. Forsberg den 13 oktober 1838 tillträdde sin befattning. I sin förteckning över **Instrumentalier** upptager han bl. a. följande: eldskyffel, eldstål, 2 kolskyfflar, glasmästarkniv, måppe, 2 svablar, handpust, 1 st. Fyralinsglas och 1 st. Enlinsglas.

Då dessa slutna stenkolsfyrar med tiden blevo dyrbara i drift och icke

medgävo variation av fyrljusets karaktär, undanträngdes de efter hand av spegel- eller reflektorfyrarna samt linsfyrarna, som båda till en början hade oljelampor och å vilka olika fyrkaraktärer icke kunde åstadkommas.

Fyrplatserna Holmögdad och Storjungfrun hade ännu år 1852 slutna stenkolsfyrar, men dessa återstående representanter för ett åldrigt fyrväsende fingo giva vika för den nya tidens fordringar under de därefter följande två åren.

År 1853 påbyggdes, iståndsattes och förändrades fyren på Storjungfrun enligt detta års beskrivning – från Sten kols till stillastående Lentille Fyr av 3:e Ordningen – samt nybyggdes, förändrades och reparerades – dervarande 2:ne Bonings och 2:e Uthus -. Efter denna påbyggnad tändes det nya fyrljuset för första gången den 28 september 1853 och brann då – på 88 fots höjd över havsytan -. Dessa - lentille-fyrar – voro rovoljelampor, vilkas lyskraft för-

stärktes av en lampan omgivande lins, bestående av en cylindrisk – trumma- , nertill försedd med en – krans- och upptill avslutad med en huvformad –krona- allt av kristallglas. Linsen var stillastående och ljuskaraktären -fast sken-. Den första linsapparaten uppsattes 1823 på franska fyren Cordouan; dess konstruktör var franske ingenjören A. Fresnel. År 1841 infördes denna uppfinning i vårt fyrväsende och den första svenska linsfyren var Vinga fyr.

Den 3 november 1909 uppsattes och tändes för första gången den nuvarande Luxapparaten. Genom införandet av luxljuset ökades ljusstyrkan till omkring tre gånger den förutvarande och uppgår nu för det vita intermittenta ljuset till 10,000 Hefnerljus för det röda till 2,500 och för det gröna till 1,200.

Bifyren i bottenvåningen, som har fast rött sken, är av fjärde ordningen med en ljusstyrka av 120 Hefnerljus. Lysvidden på Storjungfruns fyr vari-

erar mellan 8 och 15 nautiska mil. Den stora fyrens ljus ligger 27,5 meter över vattenytan och bifyrens 10,7 meter..

Det runda fyrtornet är utvändigt vitt med ett 5 meter högt svart bälte å tornets övre del. Den sista ombyggnaden av tornet blev färdig i september 1923.

Som en välkommen present till den hundraåriga fyren blev den nya hamnanläggningen med en yttre och inre pir samt gamla lotsbryggans ombyggnad färdiga i våras.

Fyrens fasta personal består av fyrmästaren J.E. Borgström, fyrvaktare E.A. Sjögren och fyrbiträdet K. J. K. Forsman samt under tiden 1 nov. – 31 mars ett extra biträde, vilka turas om på vakter att sköta fyren. Jämte tjänsten vid fyren har personalen även att flera gånger dagligen göra meteorologiska observationer.

Ön Storjungfrun, på vilken den 100-åriga är byggd, har forna dagar haft ett annat mindre vackert klingande namn. Enligt en uppgift i verket - Söderhamns stads historia - skall den en gång i tiden ha kallats Galgön och varit tillhåll för pirater.

Fyrtornet under statskontroll som byggnadsminnesmärke. Storjungfruns fyr är den enda byggnad i våra trakter, som står under statskontroll för sitt historiska värde. I förteckningen över sådana byggnadsminnesmärken upptages rörande vårt län endast två byggnader, nämligen Gävle slott och fyrtornet på Storjungfrun.

Mycket har hänt sen denna artikel skrevs, men Storjungfrun är ju nu aktuella än någonsin. I höstas rustades fyren och är nu redo att ta emot alla stugturister som får bo vid fyrens "fot".

Svartsundsrännan för ca 100 år sedan.
Bild inlämnad av Anna-Lisa o Erik

Nedan: Utdrag från Svartsundsrännans hemsida
www.svartsundsranan.se där PDF-filerna enligt
nedan finns.

Projektplan (Reviderad den 4 febr 05)

Svartsundsranan är idag en skyddad farled för mycket små båtar. Efter den restaurering som vi nu föreslår kommer även större båtar med 2,0 m djupgående att kunna passera. Detta innebär att farleden får ett högre turistiskt värde.

Förslaget bygger på den projektering som utförts 1968. Följande ändringar har dock gjorts. Istället för bottenbredd på 4 m förordas 3 m, för att minska schaktmassorna.

Genom att använda järnvägsslipers av betong i kanterna ändras lutningen på rännans sidor, med minskade schaktmassor som följd.

I överkant av sliperserna monteras en stock som avbärare.

Slipers erhålles som sponsring av en firma i Söderhamn samt Banverket.

Istället för att bredda rännan åt båda hållen, föreslås istället att bredda åt fastlandshållet. Därvid behöver inga större ingrepp göras på Skatsidan.

Där ligger också sedan tidigare schaktmassor som inte borttransporterats vid kommunens rensning av Svartsundsranan under 80-talet.

Enl. 1968 års projektering finns 4500 kbm i rännan. Sedan får vi räkna med en 2 - 3000 kbm som lagts upp på sidorna vid rensningen 1985 av kommunen. Totalt kan det röra sig om c:a 7500 kbm. Schaktmassorna fördelas enl. nedanstående. Se bilderna i vinjetten. Klicka på dem för att få dem i ett större format.

Vägen till fritidshusen vid Svartsundsranans södra inlopp flyttas 20 m västerut.

Området på fastlandssidan fylls upp genom vallar och höjder. Större träd skyddas.

Skatsidan släntas och massorna planeras ut på samma sida

Hela förslaget: pdf-fil.

Här finns hela projektplanen som pdf-fil.

Historik om Svartsundsrännan

Sammanfattat av Arne Johansson

Svartsund (Svartsundet) var från början en naturlig, relativt bred, farled mellan Svartön (Skatön) och fastlandet.

Seglande fartyg (fiskebåtar) utnyttjade denna inomskärsled.

Svartsundet omnämns så tidigt som 1374 när ärkebiskop Birger Gregersson den 17 oktober kommer på visitationsresa.

På 1840-talet hade sundet, på grund av landhöjningen, uppgrundats så att grävningar fick utföras.

År 1845 den 3 november var inloppsgrävningen vid Svartsundet fullbordad enligt Fiskarsocitetens (bildades 1820) protokoll. Arbetskostnaden uppgick till 915 riksdaler, 22 skilling.

1871 gjordes ytterligare en utgrävning. Efter detta fick "kanalföreningen" tillstånd av Kongl. Maj:t att uttaga en avgift av dem som passerar farleden.

1928 fördjupades rännan ytterligare en gång och betongkanter gjöts i rännans hela längd.

På 50-talet rensades rännan igen, men arbetet blev inte särskilt lyckat. En motion tillställdes Söderhamns kommun om att nu måste något göras. I motionen som lämnades in av herr Lindborg och Söderberg skriver de bl.a:

Vi anser det nödvändigt att en effektiv uppmuddring och restaure-ring snarast möjligt kommer till utförande för att rädda kanalen, som enl. vår mening är alldeles för värdefull som turistattraktion för att få förfalla.

Det dröjde dock till 1985 innan något hände och detta var bara en nödtåtgärd.

Nu är det dags att göra något, annars kommer Skatan att införlivas med fastlandet inom en snar framtid.

se mer info på www.svartsundsranan.se